

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΠΑΙΣ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ
ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΣ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

(κατ' Ἰούλιον τοῦ 1810)

*Ἐν ἀγιολογικὸν σημεῖωμα
τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου Γ'.*

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Μ. Th.
Βοηθοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

I

Ἐκπληρῶν ἐπιθυμίαν τοῦ μακαριστοῦ πνευματικοῦ πατρός μου, ἀειμνήστου Μητροπολίτου πρώην Καναδᾶ Ἀνατολίου († 26 Ἰουνίου 1976)¹, χα-

---

1. Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης πρ. Καναδᾶ Ἀνατόλιος, κατὰ κόσμον Ἡλίας Ἀποστολίδης, ἐγεννήθη ἐν Θεοδοσίᾳ τῆς Κριμαίας τὸ 1895. Ἐτύγχανεν ἐκ τῶν τελευταίων ἀποφοίτων τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας τῆς προεπαναστατικῆς Ρωσίας. Ὡς Λοχαγὸς τοῦ Τσαρικοῦ Στρατοῦ ἐπολέμησε κατὰ τὸν Ἀ' Παγκόσμιον Πόλεμον ὡς καὶ κατὰ τὴν μπολσεβικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 μετὰ τὴν «Λευκὴν Στρατιάν», τραυματισθεὶς ἐπτάκις. Τὸ 1922 ἐχειροτονήθη Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ μάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου Ταυρίδος καὶ Συμφερουπόλεως Νικοδήμου Κροτικῶβ. Ἀρνηθεὶς συνεργασίαν πρὸς τὸ μπολσεβικὸν καθεστῶς καὶ τὴν λεγομένην «Ζῶσαν ἐκκλησίαν», προεγράφη ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων καὶ ἐφυλακίσθη τετράκις, ἐπὶ τριετιᾶν δὲ ἐξωρίσθη εἰς Κεντρικὴν Ρωσίαν καὶ τέλος κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διασωθεὶς τῇ ἐπεμβάσει τοῦ τότε ἐν Ρωσίᾳ Ἑλληνοῦ Πρεσβευτοῦ Πανουργιά. Ἀπηλάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1927. Ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος ἐν Καστανίτση καὶ Λεωνιδίᾳ Κυνουρίας, εἰς Εὐαγγελιστριαν Περιστερίου, εἰς Ἅγιον Φίλιππον Βλασσαροῦς, εἰς Ἅγιον Θωμᾶν Ἀμπελοκήπων (Γουδί), ἐξυπηρετῶν συγχρόνως καὶ τὰς στρατιωτικὰς Μονάδας τῆς περιοχῆς καὶ τὰ Νοσοκομεῖα «Λαϊκὸν» (νῦν «Βασιλεὺς Παῦλος») καὶ «Παίδων» Στρατιωτικὸς Ἱερεὺς-Λοχαγὸς τῆς «Ταξιαρχίας τοῦ Ρίμινι» καὶ τέλος, εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐγκρίσει καὶ συμπαραστάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξελέγη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1961, ὑπὸ τῆς ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐξαρτωμένης Ρωσικῆς Μητροπόλεως, Μητροπολίτης Καναδᾶ, χειροτονηθεὶς τὴν 10ην Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ Ὀρθόδοξον Καθεδρικὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σκέπης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Λεοντίου καὶ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Βοστώνης Εἰρηναίου καὶ Πίτσμπουργκ Βενιαμίν. Τὴν ἐκ τριάκοντα ἐνοριῶν Ἐπισκοπικὴν ἐπαρχίαν του ὁ αἰδιδίμος ἐποίμανεν ἐπ' ὀλίγον, ἀναγκασθεὶς διὰ λόγους ὑγείας νὰ υποβάλλῃ εἰς τὸν ἀείμνηστον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν τὴν ἐκ τῆς Μητροπόλεως παραίτησίν του (1962). Κατὰ τὴν Κατοχὴν καὶ τὸ ἐπάρατον κομμουνιστικὸν Δεκεμβριανὸν κίνημα διέσωσε πολλοὺς Ἕλληνας καὶ Ἑβραίους. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν σύνδεσμος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν σλαβικὸν Κλῆρον. Ἀνήγειρε τὸν νέον Ναὸν τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Ἀμπελοκήπων. Ἀπεκάλυψε τὰς κάτωθεν τοῦ Ρωσικοῦ Ναοῦ «κατακόμβας» (1955) καὶ ἐξέδωκε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ («Παναγία Λυκοδήμου,

ράσσω τὰς ἀκολουθούσας γραμμὰς περὶ ἀνωνόμου τινὸς Νεομάρτυρος, ἐκ Κρήτης καταγομένου καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαρτυρήσαντος κατ' Ἰούλιον μῆνα τοῦ ἔτους 1810. Καὶ τοῦτο διότι, κατὰ τὸ ἔτος 1970, ὁ ἀοίδιμος μοὶ παρέδωκεν ἐκ τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ ἕξ (6) σελίδας ἀπεσπασμένας ἐκ τοῦ Ζ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος»², ἐν αἷς δημοσιεύονται ὑπὸ Κ. Παγώνη³ τρία «Ἀνέκδοτα Σημειώματα» τοῦ ποτὲ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου Γ' (1805-1825, † 24 Ἰανουαρίου 1833)⁴, ἐν οἷς καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀνωνόμου ἐκ

Ἀθῆναι 1959»). Ἐπιμῆθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Π α ὺ λ ο υ με τὸν Σταυρὸν τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος, τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Ταξιάρχου τῶν Ὁρθοδόξων Σταυροφόρων τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τὰ Μετάλλια: Α' Βαθμοῦ τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐν Παρισίοις Ρώσων Ἀναπήρων Πολέμου, τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου τῆς Μητροπόλεως Πατρῶν, τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τῆς Μητροπόλεως Πρεβέζης καὶ τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς Πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκοιμήθη ὁσίως ἐν Κυρίῳ τὴν 26-6-1976 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ Ζωγράφου. Πλείονα περὶ τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἀνατολίου βλ. ἐν Κ ο ν τ ο γ ι ἄ ν ν η Σ π υ ρ ἰ δ ω ν ο ς Δ η μ., Ἀνατόλιος Μητροπολίτης πρώην Καναδᾶ (1895-1976). (Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Ποιμῆν»), Μυτιλήνη 1976, ἔθθα καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ σχετικὴ βιβλιογραφία. Καί: Τ ο ὕ α ὺ τ ο ὕ, Νεκρολογία. Μητροπολίτης πρώην Καναδᾶ Ἀνατόλιος, ἐν «Πάνταινος», τόμ. 68 (1976), σελ. 276-282. Τ ο ὕ α ὺ τ ο ὕ, Ὁ Μητροπολίτης πρώην Καναδᾶ Ἀνατόλιος, ἐν «Νέα Σιών», τόμ. ΕΞ'-Ο' (1978), σελ. 401-402. G o l u b e n M. V., Na Invalidom Frontě, ἐν «Russkoi Invalid» (=Organ Glavnago Pravlenija Zarubeznago Sojusa Russkich Voennich Invalidov), Paris, Mai 1975, No 168, σελ. 13 (ἔθθα βιογραφεῖται ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Ἀνατόλιος ρωσιστί). V j a z e m s k i i S e r g e i, O cen ne pisut pri Zizni Mitropolit Anatolia, ἐν «Ruskaja Misl» («La Pensée Russe»), No 3185, 30 juin 1977, σελ. 11. Σ τ ε ρ ε ο π ο ὺ λ ο υ Ν. Χ., Κατακόμβες στὴν καρδιά τῆς Ἀθήνας, ἐν τῷ περιοδικῷ «Ταχυδρόμος», ἀριθ. 16 (1251), Ἀθήνα 20 Ἀπριλίου 1978, σελ. 54-55. Γ ο ὕ λ ι ἄ μ ο υ Δ η μ η τ ρ ῖ ο υ Α., (ἐπιμελεῖα), Ἐξωραϊστικὸς Σύλλογος Ἐνορίας Ἁγίου Θωμᾶ Ἀμπελοκήπων. Πεπραγμένα μιᾶς τριακονταετίας 1948-1978, Ἀθῆναι 1979.

2. Ἐπιστημονικὸν Θεολογικὸν Σύγγραμμα τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξανδρεία.

3. Π α γ ῶ ν η Κ., Ἀνέκδοτα σημειώματα Θεοφίλου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. Ζ' (1911), σελ. 345-350. Τὰ τρία σημειώματα ταῦτα τοῦ Θεοφίλου ἐδημοσιεύθησαν μεθ' ἑνὸς τετάρτου — Ιατρικῆς συνταγῆς γραφείσης ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου καθ' ἐρμηνείαν τοῦ Ιατροῦ Ἀθανασίου Γκρίνια τοῦ Ροδίου —, τὸ β', ὑπὸ Μ ι χ α η λ ἰ δ ο υ Ε ὕ γ ε ν ἰ ο υ, Τέσσαρα σημειώματα Θεοφίλου Β' (sic) Ἀλεξανδρείας (1805-1825), ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. ΚΘ' (1930), σελ. 98-105. Περὶ τῶν διαφορῶν τὰς ὁποίας παρουσιάζει εἴς τε τὴν στίξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἐνταῦθα γ' σημείωμα τοῦ Θεοφίλου, παρὰ τὸν ἰσχυρισμὸν ἀμφοτέρων, τοῦ Π α γ ῶ ν η (σελ. 346 *) δηλονότι καὶ τοῦ Μ ι χ α η λ ἰ δ ο υ (σελ. 99 *) ὅτι τὸ κείμενον τῶν σημειωμάτων τούτων διὰ τὴν ἀκρίβειαν ἐκδίδεται ἀμετάβλητον, βλ. εἰς τὰς σημειώσεις: 31-43 τῆς μετὰ χεῖρας μελέτης.

4. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος Γ' ὁ ἐπιλεγόμενος Παγκώστας, ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ κατὰ τὸ ἔτος 1760 ἢ 1764, ἔζησε δὲ κατὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ ἐν Νεοχωρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιδιδόμενος εἰς διαφόρους μελέτας, ἱερωθεὶς δὲ ὑπῆρξ-

Κρήτης Νεομάρτυρος άγιολογικόν με την προτροπήν—εὐχὴν νά γράψω ὀφέ-
ποτε περι αὐτοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀνατόλιος ἡγάπα, ἐτίμα καὶ ἐσέβετο
καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Νεομάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἀφ' οὗ καὶ ὁ
ἴδιος ὑπῆρξε ζηλωτῆς τοῦ διὰ Χριστὸν θανάτου καὶ ὁμολογητῆς τῆς πρὸς
Αὐτὸν πίστεως «στὴν κακὴ του γέννα τῆ Ρωσία»⁵, χειροτονηθεὶς Διάκονος,
Πρεσβύτερος, καὶ ψηφισθεὶς Ἐπίσκοπος ἐκεῖ εἰς ἐποχὴν (1922), καθ' ἣν ἡ
πίστις εἰς τὸν Θεὸν ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἀθέου κομμουνισμοῦ
καὶ ὑπέστη, θά ἡδυνάμην νά εἶπω, τὰ αὐτὰ μαρτύρια τῶν Νεομαρτύρων τῆς
τουρκοκρατίας, συγχωρῶν οὐ μόνον τότε τοὺς διώκτας καὶ βασανιστάς του,
ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον δίδων τὴν ἄφεσιν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ
Διαθήκης, ἐν ᾗ, μεταξὺ τῶν ἄλλων, σημειοῖ: «Συγχωρῶ καὶ ἀφίνω εἰς τὴν

τησεν ὡς Πρωτοσύγκελλος ἐν τῇ Μητροπόλει Ἀδριανουπόλεως. Τὸ 1797 προσληφθεὶς
εἰς τὸν Κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου Ἀλεξαν-
δρείας Παρθενίου Β' τοῦ Παγκώστα (1787-1805), κηρύττει τὸν θεῖον λόγον ἐν τοῖς διαφό-
ροις ναοῖς τῆς Αἰγύπτου. Προβιβασθεὶς εἰς Μητροπολίτην Λιβύης (1798) ἐξηκολούθησε
τὸ ἔργον τοῦ ἱεροκήρυκος καὶ τὸ 1805 διαδέχεται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλε-
ξανδρείας τὸν Παρθένιον. Ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Θεόφιλος ὑπεστήριξε τὴν παι-
δειαν διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων, τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νοσοκομείων
καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτόθι ἐλληνικῆς κοινότητος. Παραμονὰς τοῦ Μεγάλου
Ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ὁ Θεόφιλος ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρείας» ὑπὸ τοῦ
Ἀντωνίου Πελοπίδα. Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ 1821 ὁ Θεόφιλος,
ἐν Πάτμῳ εὐρισκόμενος, ἠύλῳγησε τὴν σημαίαν καὶ τὰ ὄπλα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐξεφώ-
νησεν ἐμπνευσμένον λόγον. Τὸ 1825 ἐπαύθη τῆς Πατριαρχίας λόγω τῆς ἐπὶ ἑπταετίαν συνε-
χοῦς ἀπουσίας ἐκ τοῦ Θρόνου αὐτοῦ καὶ εἰς διαδοχὴν του ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Νικαίας Ἱερθεὸς
(1825). Ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τὴν 24ην Ἰανουαρίου 1833 ἐν Πάτμῳ, ταφεὶς ἐν τῷ νάρθηκι
τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Κοιμητηρίων. Πλεονα περὶ τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου καὶ
τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πατριαρχίας του κατάστασιν τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας βλ.
Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλά-
δος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62-1934), Ἀλεξάνδρεια 1935, σελ. 791-804,
σχετικὴν δὲ περὶ αὐτοῦ βιβλιογραφίαν ἐν Π α π α ε υ α γ γ ἔ λ ο υ Π α ν α γ. — Τ ζ ὡ γ α
Χ α ρ ι λ ἄ ο υ, Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ βιβλιογραφία τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας (1860-
1960). (Ἄρθρα καὶ Μελέται δημοσιευθεῖσαι εἰς τὰ κατὰ καιροὺς περιοδικά), ἐν «Ἐπι-
στημονικῇ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης»,
τόμ. 8 (1963) κατὰ τὸ εὐρετήριο. Φ ο ρ ο π ο ὕ λ ο υ Ν ι κ. Α., Θεόφιλος Γ' ὁ Παγκώ-
στας Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. ΣΤ'
(1965), στ. 407-411. Κ ρ η τ ι κ ο ὕ Π α ν α γ ι ὠ τ ο υ Γ., Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
Θεόφιλος Β' (sic) ὁ Πάτμιος Φιλικός, ὁ ἐπιλεγόμενος Παγκώστας (1764-† 1833), ἐν
«Θεολογία», τόμ. ΜΒ' (1971), σελ. 53-94. Ἀ τ ἔ σ η Β α σ ι λ ε ῖ ο υ Γ., Μητροπολίτου
πρ. Λήμνου, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ
Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀρχιερεῖς-Ἀδελφοὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1550 καὶ ἐντεῦθεν, ἐν «Ἐκ-
κλησιαστικῶς Φάρος», τόμ. ΝΘ' (1977), σελ. 199-203.

5. Τ σ α κ α λ ὶ τ ο υ Θ ρ α σ υ β ο ὕ λ ο υ Ι., 40 χρόνια Στρατιώτης τῆς Ἑλλά-
δος, Ἀθῆναι 1960, σελ. 582. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ Μάχη τῶν ὀλίγων, Ἀθῆναι 1971, σελ. 66.

κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ὅλους τοὺς διώκτας μου εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐξορίας καὶ τὴν ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν των εἰς τὴν χώραν ὅπου ἐγεννήθην. Παρακαλῶ τὸν ἐλεήμονα Κύριον νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πολύπαθον χώραν τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοὺς σκληροὺς δυνάστας τῆς»⁶. Μετὰ βαθυτάτης δὲ συγκινήσεως ὁ ὑποσημειούμενος ἐνθυμεῖται τὰς διηγῆσεις τοῦ ἀοιδίου πνευματικοῦ πατρός του Μητροπολίτου Ἀνατολίου περὶ τῶν συλλήψεων, τῶν δικῶν καὶ φυλακίσεων, τῶν ἐξοριῶν καὶ τῶν καταδικῶν αὐτοῦ δις εἰς θάνατον, ὡς καὶ τὰ τῆς θαυματουργικῆς διασώσεώς του κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπαγωγῆς του πρὸς ἐκτέλεσιν διὰ τυφεκισμοῦ ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων ἐν Ρωσίᾳ, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ τότε ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνοσ Πρεσβευτοῦ Πανουργιᾶ⁷.

Πενταετία ὅλη παρῆλθεν ἀφ' οὗ ἐκεῖνος ὁ Γέρον ἐκοιμήθη ὁσίως († 26 Ἰουνίου 1976), παραδούς εἰς χεῖρας τοῦ «ἐλεήμονος Πλαστοουργοῦ»⁸ τοῦ τὴν ἀγίαν αὐτοῦ ψυχὴν, καὶ δεκαετία ἀπὸ τῆς παραδόσεως ἐμοὶ τῶν σημειωμάτων τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου καὶ ἰδοὺ νῦν, διὰ τῆς ἀνευρέσεως τούτων ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀρχεῖῳ, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος πνευματικὸς Πατὴρ μοι δίδει νέαν ἀφορμὴν ἵνα ἀσχοληθῶ μὲ τὸν ἐκ Κρήτης ἀνώνυμον Νεομάρτυρα τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαρτυρήσαντα. Ἔστωσαν ὅθεν αἱ χαρασσόμεναι γραμμαὶ εἰς μνημόσυνον ἀγάπης, εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης βαθείας υἱοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸν σεβαστὸν καὶ προσφιλεῖ πνευματικὸν αὐτοῦ Πατέρα, εἰς ὃν τὸ κατὰ Χριστὸν καὶ τὸ εὖ ζῆν ὀφείλει.

II

Ὅτε «τῇ 29ῃ Μαΐου τοῦ ἔτους 1453 ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, θραύων τὴν σπάθην αὐτοῦ ἐν τῷ κοινῷ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τοῦ Ἔθνους ἀγῶνι, ἐκομίσαστο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ παρέμεινε, ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ὑπὸ σκληρὰν δουλείαν βιούντων χριστιανῶν, ὡς μόνον ὄπλον διὰ τὴν συνέχισιν καὶ τὴν δικαίωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Γένους ἀναληφθέντος ἀγῶνος»⁹. Κατὰ βάθος δὲ ἐξεταζομένη ἡ ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἔθνους ὑπῆρξεν ἐποχὴ ἀδιακόπου—ἀκηρύκτου μὲν, πλὴν ὅμως σκληροτάτου—διωγμοῦ τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας

6. Κοντογιάννη Σπυρίδωνος Δ η μ., Ἀνατόλιος Μητροπολίτης πρέφης Καναδά (1895-1976), (Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Ποιμὴν»), Μυτιλήνη 1976, σελ. 11.

7. Κοντογιάννη Σπυρίδωνος Δ η μ., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 8.

8. Κοντογιάννη Σπυρίδωνος Δ η μ., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 10.

9. Περραντώνη Ἰωάννου Μ., Λεξικὸν τῶν Νεομάρτυρων. (Οἱ Νεομάρτυρες ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠόλεως, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δούλου Ἔθνους). Τόμος Πρῶτος (Α-Δ), Ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 27.

τοῦ Χριστιανισμοῦ «οἱ ὁμολογηταὶ καὶ μάρτυρες αὐτοῦ ἐστήριξαν διὰ τῆς ἐγκαρτερήσεως ἐν τοῖς βασάνοις καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ αἵματος τὴν νέαν θρησκείαν οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους τουρκικοὺς διωγμοὺς οἱ ὁμολογηταὶ καὶ μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐστήριξαν καὶ ἐνίσχυσαν αὐτόν»¹⁰, λαβόντες τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ «Νεομάρτυρος». Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δηλαδή, δὲν εἶναι μόνον ἡ Ἐκκλησία τῶν Μαρτύρων τῶν αἰώνων τῶν πρώτων διωγμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν αἰώνων τῶν κατὰ τὴν βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον τουρκικὴν τυραννίδα τοιοῦτων, καθ' οὓς οἱ Ὁρθόδοξοι «ραγιαῖδες» ἤσαν τὸν πραγματικὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν καὶ ἔχυσαν ὡς γνήσιοι μιμηταὶ Ἐκείνου τὸ αἷμα των διὰ τὴν πρὸς Αὐτὸν τὸν Ἀγωνοθέτην των πίστιν αὐτῶν. Ἄλλωστε, ὁ θρίαμβος καὶ ἡ νίκη τῶν βασανιζομένων, ἀλλὰ τελικῶς κατανικόντων τὴν μανίαν τῶν διωκτῶν Τούρκων διὰ τῆς ἐμμονῆς ἐν τῇ πίστει των, ὑπεδήλωνον καὶ τὸν τελικὸν θρίαμβον τῆς ἀγωνιζομένης καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνας Ἐκκλησίας.

Βεβαίως «μεγίστη πνευματικὴ δύναμις καὶ κύριος παράγων τῆς σωτηρίας τῶν ὑποδούλων ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δουλείας ὑπῆρξεν ἡ θαυμαστὴ αὐτῶν καὶ ἀκλόνητος ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει ἐμμονή, ἕνεκα τῆς ὁποίας πάντες ὁμοῦ ἀδιάλειπτον ὑφίσταντο μαρτύριον, θανατούμενοι ὄλην τὴν ἡμέραν, πάσχοντες, χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ διαμαρτύρωνται, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σφζόμενοι καὶ ἐν αὐτῇ διατηροῦντες τὴν θρησκείαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν των»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἷτινες κυρίως χαρακτηρίζονται ὡς «Νεομάρτυρες» εἶναι ὅσοι «τὸν ὑπὲρ πίστεως διεξήγον μέγαν ἀγῶνα παῖδες, ἄνδρες, γέροντες, γυναῖκες, μοναχοί, ἱερεῖς, ἐπίσκοποι, πατριάρχαι, ὧν τὸ μαρτύριον διεδήλου τὴν μεγάλην καὶ ἀκατάβλητον πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τῆς Ἐκκλησίας δύναμιν»¹².

10. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Οἱ Νεομάρτυρες. Ἔκδοσις Γ'. Εἰσαγωγή, σημειώσεις, ἐπιμέλεια: Ἰωάννου Χρ. Κωνσταντινίδου, Ἀθῆναι 1970, σελ. 23. Πρβλ. καὶ Περραντώνη Ἰωάννου Μ., ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι «Οἱ Νεοὶ οὗτοι μάρτυρες περιφρονήσαντες τὸν θάνατον, ὡς καὶ οἱ παλαιοὶ μάρτυρες τῆς πίστεως ἡμῶν παρέσχον ἑαυτοὺς θυσίαν ζῶσαν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ μὴ ἀρνηθέντες τὸν Χριστὸν ἐμπροσθεν ἀνθρώπων, ἀφοῦ πρότερον ἐάλησαν, μὴ αἰσχυνόμενοι ἐναντίον Βασιλέων', λυπούμενοι μόνον, ὅτι δὲν εἶχον χίλια σώματα, ἵνα παραδώσωσιν εἰς τοὺς πόνους τοῦ μαρτυρίου καὶ χιλίας κεφαλὰς ἵνα κλίνωσι ταύτας πρὸς σφαγὴν διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην».

11. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 23-24.

12. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 24. Πρβλ. καὶ Κονιδάρη Γερασίμου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία παράγων ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, ἐν «Παρνασσός», τόμ. ΙΣΤ' (1974), σελ. 307, ἔνθα σημειοῦνται τὰ ἀκόλουθα: «Θὰ μὲ ἀπέλιπεν ὁ χρόνος διηγούμενον μόνον τὰ ὀνόματα τῶν πατριαρχῶν, ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν κληρικῶν καὶ τῶν νεομαρτύρων, προερχομένων ἀπὸ ἕλας τὰς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ ὁποῖοι πρωτηγωνίσθησαν, ἐμαρτύρησαν ἢ ἀπέθανον εἰς φυλακὰς». Περὶ τῆς κοινωτικῆς καταστάσεως τῶν Νεομαρτύρων βλ. Ἀναστασίου

Ἐπιμεσοῦντος τοῦ ιζ' αἰῶνος ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος (1660-1669) ἔγραφεν, εἰς ἀπάντησιν τῶν κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας προσκομισθεισῶν θέσεων τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαΐστορος, περὶ τῶν Νεομαρτύρων¹³ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29 Μαΐου 1453) καὶ ἐπὶ τῆς τουρκικῆς τυραννίδος τὰ ἐξῆς: «Ἄλλὰ πῶς ὄνειδίζων ἡμᾶς τὴν αἰχμαλωσίαν, παλίντροπος ἐπὶ τοῖς διαγμοῖς τὴν ἐκκλησίαν ὑπερτιμωμένην ἀπέφηνας τοῖς αἵμασι τῶν μαρτύρων· καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις· οὐ γὰρ ἔστι πόλις καὶ τόπος, ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν, οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα· καὶ μεираκία ἐωράκαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῇ τομῇ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα... καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρουμένους, πεινῶντας τε, καὶ διψῶντας, καὶ γυμνητεύοντας, καὶ κολαφιζομένους, καὶ ἀστατοῦντας, καὶ λοιδορουμένους, διωκομένους τε, καὶ βλασφημουμένους, καὶ ὡς περικαθάρματα νομιζομένους καὶ περίφημα, ἕως ἄρτι... μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιοῦτους ὄντας ἂν μὴ καλοῖμεν, ἀλλ' ἀθλητάς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητάς, τὸ μαρτυρίου συγγενὲς καὶ ἐφάμιλλον...»¹⁴. Ὁ δὲ πολὺς Εὐγένιος Βούλγαρις ἐν τῇ θαυμασίᾳ ἐπιστολιμαίᾳ διατριβῇ αὐτοῦ πρὸς Πέτρον Κλαίρικιον περὶ τῶν, μετὰ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως (1054), Ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν γενομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων, ἀπαριθμῶν τοὺς γνωστοτέρους μάρτυρας γράφει πρὸς αὐτὸν ὅτι «οὗτοι δὴ μερὶς βραχεῖά τίς ἐστι τοῦ τῶν νεοφανῶν Ἁγίων παρ' ἡμῖν κλήρου, δείγματος ἔνεκεν ἀπομνημονευθέντες σοι. πολλοὺς δὲ ἴσθι παρὰ τούτους ὄντας, ὧν οἱ μὲν ἤδη καὶ αὐτοὶ τῷ κανόνι ἐναπεγράφησαν, τῶν δὲ καὶ εἰς ἡμέραν ἕως βουλῆς Κυρίου ἡ ἀπογραφή τεταμίευται, ὅτε ἕλεως ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπιβλέψαι εὐδοκήσοι ὁ φιλόανθρωπος,

¹³ Ἰωάν. Ε., Σχεδιάσμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων, ἐν «Μνήμη 1821. Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Παλιγγενεσίαν ἐπὶ τῇ 150ῃ ἑπετείῳ». [Παράρτημα Ἀρ. 9, τοῦ ΙΣΤ' τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης], Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 18-21.

¹³ Γενικὸν βιβλιογραφικὸν πλῆμα περὶ τῶν Νεομαρτύρων βλ. ἐν Περωνῆ Ἰωάννου Μ., ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 21-25, τὴν δὲ καθ' ἕκαστον Νεομάρτυρα εἰδικὴν βιβλιογραφίαν βλ. εἰς τὰς οἰκείας κατὰ Νεομάρτυρα ὑποσημειώσεις τῶν τριῶν τόμων τοῦ ἐν λόγῳ «Λεξικοῦ τῶν Νεομαρτύρων».

¹⁴ Νεκταρίου, τοῦ Μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου Πατριάρχου τῆς μεγάλης καὶ ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν Μαΐστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἀντίρρησης. Τυπωθεῖσα νῦν πρῶτον ἐν τῇ σεβασίμᾳ Πατριαρχικῇ καὶ ἀθηνεϊκῇ μονῇ τῶν ἁγίων ἐνδόξων πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῇ καλουμένῃ Τζετατζούϊα κατὰ τό: ἀρχβ': ἔτος τὸ σωτήριον· ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ. Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας, σελ. 209. Πρβλ. καὶ Φυτράκη Α., Οἱ ἥρωες τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἐν «Ὁρθόδοξος Ἐπιστάσις», τόμ. Β' (1956), σελ. 35.

εἰς τὸ κρεῖττον τὰ ἡμέτερα ἄρμουςάμενος. Πολλοὺς γὰρ τοῖς παλαιοῖς ἐφαιμίλλους Ἀγίοις, καὶ ὁ ὕστερον ἀνέδειξε χρόνος, καὶ οὐδ' ἂν ἀριθμήσαι τις καὶ καθ' ἡμᾶς, τοὺς ἐν τῇ Σιναΐτιδι, τοὺς ἐν τῇ Ἀθωνίτιδι ταῖς ἐρήμοις, τοὺς πολλαχοῦ τοῦ γένους ἡμῶν τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγῶσι γενναίως προσεξεταζομένους... Παρήγημι τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ παντοίως ὑπὸ τῶν τυρανούντων δσημέραι κακουμένους, καὶ ὅσα οὐδ' ἂν ἔχοι τις διεξελθεῖν πάσχοντας, τοὺς τὰς οὐσίας ἀφαιρουμένους, τοὺς ἄνω καὶ κάτω φερομένους καὶ στρεφομένους, τοὺς ἐν δεσμοτηρίοις καθειργυμένους, τοὺς ἐν τριήρεσι, τοὺς ἐν λατομαίαις, τοὺς ἐν μεταλλείοις βίον πονηρὸν ἀντλοῦντας, καὶ τέως καταγρηάσκοντας· τοὺς ἐν χειρὶ βαρεῖα δεσποτῶν ἀγρίων τε καὶ ἀνημέρων ἀνηλεῶς θλιβομένους τε καὶ ἀγχομένους· τοὺς ἐν μάστιγι, τοὺς ἐν αἰκίαις, τοὺς ἐν στρεβλώσει, τοὺς ἐν μυρίοις βασάνων εἶδεσι κατατεινομένους, καὶ ἐν ὀρθῇ τέως ὁμολογίᾳ ἐκπνέοντας. Τούτων εἴτις τὸν ζῆλον καὶ τὴν πίστιν, εἴτις τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν, εἴτις τὰ παλαίσματα καὶ τοὺς ἄθλους, εἴτις τὸ τοῦ πολιτεύματος ὕψος καὶ τὴν ἀκρίβειαν γραφῇ παραδοῦναι θελήσειεν, οὐδ' ἂν βίβλος ὅλη αὐτῷ ἐξήρκεσε...»¹⁵.

Καὶ ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης περὶ τῶν Νεομαρτύρων τούτων παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ νέοι οὗτοι Μάρτυρες εἶναι ἀνακαινισμὸς ὅλης τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· διὰ τὸ ὅ χρόνος, καὶ ὁ καιρὸς ἔχει φυσικὸν τοῦτο τὸ ἰδίωμα· τὰ μὲν νέα, καὶ καινούρια πράγματα νὰ τὰ κάμνη παλαιά, τὰ δὲ παλαιά νὰ τὰ ρίπτῃ μὲ τὴν πολλήν του παράτασιν, εἰς ἓνα βυθὸν ἀπιστίας, καὶ ἀλησημονησίας, καὶ τοσοῦτον νὰ τὰ γρηάσκη, καὶ νὰ τὰ ἀφανίσῃ, ὡσὰν νὰ μὴ ἔγιναν ὀλότελα... Καὶ καθὼς ἡ νέα τροφὴ ἐνδυναμώνει ὅλα ἐκεῖνα τὰ σώματα ὅπου εἶναι ἀδυνατισμένα ἀπὸ μίαν προλαβοῦσαν πείναν. Καθὼς ἡ νέα βροχὴ ἀναθάλλει τὰ δένδρα ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐξηραμένα ἀπὸ τὴν δίψαν. Καθὼς ἡ δευτέρα ἀνάληψις τῶν πτερῶν ἀνακαινίζει τὸν γρηάσαντα ἀετὸν ἀνακαινισθῆσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου» (Ψαλμ. ρβ', 5). «Ἐτζη καὶ οἱ νεοφανεῖς οὗτοι Μάρτυρες ἐνδυναμώνουσιν ἐν ταύτῳ, καὶ ἀναθάλλουσι, καὶ ἀνακαινίζουν τὴν ἀδυνατισμένην, τὴν μεμαραμμένην καὶ τὴν γηραλέαν πίστιν τῶν τωρινῶν Χριστιανῶν... ἔτζη καὶ ὁ Θεὸς οἰκονομήσας εἰς τούτους τοὺς τελευταίους καιροὺς, νὰ γένουν οἱ νέοι Μάρτυρες, δι' αὐτῶν ἀπέδειξε πάλιν θερμὴν, καὶ νεαρὰν τὴν κάτωθεν ἀφ' ἡμῶν ἕως αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀναβαίνουσαν, δύο σχεδὸν χιλιάδων χρόνων πίστιν, καὶ ἐν ταύτῳ συναπέδειξεν αὐτοὺς ἀνακαινισμὸν ὅλης τῆς ὀρθοδόξου πίστεως»¹⁶.

15. Βουλγάρεως Εὐγενίου, Ἐπιστολὴ πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρικον περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα Ἀγίων τῆς Ὄρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων. Ἐκδομένη νῦν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀνδρέου Κορομηλά. Ἀθήνησι 1844, σελ. 31-32.

16. Νικόδημου Ἀγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον ἦτοι μαρτύρια τῶν νεοφανῶν Μαρτύρων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους

Κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Στυλιανὸν Παπαδόπουλον¹⁷ «εἰς τὸν ὀρθόδοξον καὶ μάλιστα τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, Νεομάρτυρα πρέπει νὰ καλοῦμεν πάντα ὁμολογητὴν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, θανατωθέντα καθ' οἰονδήποτε τρόπον ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν τούρκων ἀπὸ τοῦ ἰβ'-ιγ' αἰῶνος, ὅτε οὗτοι ἤρχισαν καταλαμβάνοντες ἐδάφη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν». Ὁ δὲ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου Νικόλαος Τωμαδάκης¹⁸ ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν Νεομαρτύρων δέον νὰ κατατάσσωνται ὅλοι «ὅσοι κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ μέχρι σήμερον, ἐκβιασθέντες νὰ ἐξομώσουν εἴτε ὑπὸ βαρβάρων εἰδωλολατρῶν εἴτε ὑπὸ μουσουλμάνων, ὡμολόγησαν τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ ἐπροτίμησαν τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἀλλ' οὔτε τοὺς βαρβάρων θεοὺς ἐσεβάσθησαν οὐδ' ἐξισλαμίσθησαν».

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀμαντος¹⁹ φρονεῖ ὅτι «καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν τοῦ 1922 ἐμαρτύρησαν ὄχι μόνον ἰδιῶται ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοποι» καὶ πῶς «τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν νεομαρτύρων, ὅπως καὶ τὸ περὶ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἔχει ἀνάγκη λεπτομερεστάτης ἐρεύνης», ἀφοῦ «αἱ σχετικαὶ περὶ νεομαρτύρων λεπτομέρειαι δὲν ἔχουν οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν συγκεντρωθῆν» ἐνῶ ὁ Κ. Βοβολίνης²⁰ ὁμιλεῖ περὶ Νεομαρτύρων καὶ κατὰ

καιροὺς καὶ τόπους μαρτυρησάντων. Συναχθέντα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέντα, ἐν οἷς καὶ ἱκαναὶ ἀκολουθαὶ προστετέθησαν. Ἐκδόσις τρίτη. Διορθωμένη καὶ ἐκ πλείστων παλαιῶν λαθῶν ἀπηλλαγμένη. Ἐπιστάσια: Π. Β. Πάσχοῦ, Ἀθῆναι 1961, σελ. 10-11.

17. Παπαδόπουλου Στυλιανοῦ Γ., Οἱ Νεομάρτυρες καὶ τὸ δοῦλον Γένος. [= Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐκδόσεις Ἐθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος, 16], Ἐν Ἀθήναις 1974, σελ. 27.

18. Τωμαδάκη Νικόλαου Β., Οἱ Νεομάρτυρες τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ Ὄσιος Φιλοθέη Μπενιζέλου ἡ Ἀθηναία († 19 Φεβρουαρίου 1589), ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρῇ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Περίοδος Δευτέρα, τόμ. ΚΑ' (1970-1971), σελ. 14-15.

19. Ἀμαντοῦ Κωνσταντῖνου, Νεομάρτυρες, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρῇ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Περίοδος Δευτέρα, τόμ. Δ' (1953-1954), σελ. 161, 167.

20. Βοβολίνης Κωνσταντ. Α., 1453-1953. Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1953. Νεομάρτυς ἐπίσης θεωρεῖται ἐκ μέρους πολλῶν καὶ ὁ, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Ἐσπερινοῦ, φονευθεὶς «ἐν ψυχρῷ μὲ τσεκούρι μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Πηγαδιοῦ τοῦ Ἰακώβ, στὴ Ναμπλους, τὴν παλαιὰ Σαμάρεια ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους» ἠγούμενος αὐτοῦ Ἀρχιμανδρίτης Φιλούμενος Χασάπης. Καρανικόλα Παντελεήμονος Κ., Μητροπολίτου Κορίνθου, Ἑβραῖοι καὶ Χριστιανοί, Κόρινθος 1980, σελ. 42-43. Βλ. καὶ τὴν ἐν τῷ Περιοδικῷ «Νέα Σιών», τόμ. ΟΒ' (1980), σελ. 147, δημοσιευομένην προσφώνησιν, πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καισαρείας κ. Βασιλείου, Γέροντος Ἀρχιεραγματέως τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἐνθα, μεταξύ ἄλλων ἀνα-

τὴν τριπλῆν τῆς Ἑλλάδος κατοχὴν ἰταλικήν, γερμανικήν καὶ βουλγαρικήν (1940-1944) ὡς καὶ κατὰ τὸ κομμουνιστικὸν Δεκεμβριανὸν κίνημα (1944) καὶ τὴν περίοδον τοῦ φρικτοῦ καὶ ξενοκινήτου συμμαχοπολέμου (1944-1949), παραθέτων μάλιστα καὶ φωτογραφικὴν «Πινακοθήκην» τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων Κληρικῶν τῶν θυσιασθέντων εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας (1940-1949).

Τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν²¹ καὶ τὰ ὀνόματα πάντων τῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας Νεομαρτύρων δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διότι, ἀναμφιβόλως ἐξ αὐτῶν «πλεῖστοι ἐτελεύτησαν ἐν ἀπομεμακρυσμένοις τόποις ἢ ἐν φυλακαῖς· πλεῖστοι, ἀποκρούσαντες τὰ δελεάσματα τῆς προσελεύσεως εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν, τὸν πλοῦτον καὶ τὰς ἀπολαύσεις, πλεῖστοι δυνάμενοι νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ προὔτιμησαν ν' ἀποθάνωσι χριστιανοί, ὑποβληθέντες εἰς βασάνους καὶ σκληρῶς θανατωθέντες. Τούτων τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐγράφησαν. Ἄλλὰ καὶ τῶν ὀλίγων γνωστῶν νεομαρτύρων ἡ ἱστορία δύναται νὰ παράσχη ἀκριβῆ ὅπωςδὴποτε εἰκόνα τοῦ μαρτυρίου, εἰς ὃ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τουρκικῶν διωγμῶν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀγωνισθέντες ὑπεβλήθησαν»²². Χωρὶς τὸ νέφος αὐτὸ τῶν Νεομαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀδιανόητος ἡ ἐνότης, ἡ διατήρησις καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Οὗτοι, οἱ Νεομάρτυρες, γνήσια τέκνα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους «ἤχθησαν ἐν ἕκαστον κεχωρισμένως διὰ τῆς θυσίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνομάρτυρος εἰς τὴν τιμὴν τοῦ μάρτυρος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καθόσον τὸ ὑπὲρ οὗ ἠγωνίσθησαν ἰδανικόν, εἴτε ἐλευθερία εἴτε πίστις ἀποκληθῆ, περιέχει παραλλήλως ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως εἰς τὰ ἰδανικά τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Θρησκείας»²³. Καὶ ταῦτα ἐν ὀλίγοις καὶ γενικῶς περὶ τῶν Νεομαρτύρων.

Βεβαίως ἡ ἔρευνα περὶ τοὺς Νεομάρτυρας καὶ ἡ σχετικὴ δι' αὐτοὺς

φέρονται καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἀνεδείξαμεν ἀπ' ἀρχῆς (σημ. ἡμ.: οἱ Ἁγιοταφῖται), ὡς γνωστὸν καὶ διεφυλάξαμεν μετὰ στοργῆς τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ μάλιστα μετὰ μεγάλων θυσιῶν καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὡς μαρτυρεῖται διὰ μέσου τῆς ἱστορίας μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτως φονευθέντος μαρτυρικῶς, εὐλαβεστάτου Ἀρχιμανδρίτου Φιλομένου καὶ δὴ παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Φρέατος τοῦ Ἁγίου Πατριάρχου Ἰακώβ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπ' αὐτοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βεβηλωθείσης διὰ ρίψεως χειροβομβίδος». Περὶ τοῦ μαρτυρικῶς φονευθέντος Ἀρχιμ. Φιλομένου βιογραφικὰ βλ. ἐν «Νέα Σιών», τόμ. ΟΒ' (1980), σελ. 196-197.

21. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Νεομαρτύρων βλ. ὅσα σχετικῶς γράφει ὁ Ἀναστασιου Ἰωάν. Ε., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16-18.

22. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 33.

23. Περραντώνη Ἰωάννου Μ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 31. Πρβλ. καὶ Κονιδάρη Γερασίμου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 307. Παπαδοπούλου Στυλιανοῦ Γ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 23.

ἀγιολογικὴ καὶ ὑμνογραφικὴ φιλολογία παρουσιάζει πολὺπλευρον ἐνδιαφέρον, ἀφ' οὗ πρόκειται δι' ἓνα σημαντικὸν κεφάλαιον τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας ἐξ ἑτέρου, κατὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ ζοφώδη περίοδον τῆς τουρκοκρατίας. Τὰ φρικώδη καὶ ἀπάνθρωπα μαρτύρια τῶν Νεομαρτύρων καὶ ὁ θάνατος αὐτῶν ἦσαν καὶ εἶναι λίαν συγκινητικὰ παραδείγματα τῆς ἀντιθέσεως τῶν «ραγιαδῶν» Ἑλλήνων εἰς τὸν κυρίαρχον τότε μουσουλμανικὸν κόσμον. Οἱ Νεοὶ Μάρτυρες ἐπλούτισαν τὴν λατρείαν διὰ νέων καὶ θαυμαστῶν θεμάτων. Καὶ πρὶν ἢ ἐπίσημος Ἐκκλησία καθιερώσει διὰ πράξεώς της τὴν ἀγιότητα αὐτῶν, ὁ λαὸς καθιέρωνε τοὺς νεομάρτυρας ὡς ἁγίους. Τὰ ἱερά λείψανά τους ἦσαν καὶ εἶναι πολὺτιμα κειμήλια, ἦσαν πηγὴ καρτερίας καὶ ἐλπίδος διὰ τὸν ἀπανθρώπως βασανιζόμενον ὑπὸ τοῦ δυνάστου λαόν. Οἱ λόγιοι ἐπίσης Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἔγραφον τοὺς βίους καὶ τὰ μαρτύρια τῶν Νεομαρτύρων καὶ συνέθετον ἀκολουθίας εἰς τὰς μνήμας των²⁴. Οὕτω ἐσυνεχίσθη ἡ πλουσία ἀγιολογικὴ καὶ ὑμνογραφικὴ βυζαντινὴ παράδοσις. Τὰ κείμενα ταῦτα δὲν ἦσαν μόνον τροφὴ πνευματικῆ, μοναδικὴ διὰ τὸν τουρκοκρατούμενον ἑλληνισμόν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως πολὺτιμα καὶ ὡς πηγαὶ ἱστορικαί, παρέχουσαι πλείστας ὅσας σημαντικὰς εἰδήσεις ἱστορικὰς καὶ μοναδικὰς πληροφορίας διὰ ποικίλα γεγονότα τῆς ζωῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν.

III

Ἐπανέλθωμεν ὁμως εἰς τὰ ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρμῳ» δημοσιευόμενα σημειώματα τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ἐξ ὧν τὸ τρίτον, τὸ ἀγιολογικόν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, εἰς τὸν ἐκ Κρήτης ἀνώνυμον νέον ἀθλητὴν τῆς πίστεως καὶ μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ ἀναφέρεται. Ἰστορῶν ὁ ἐκδότης τῶν σημειωμάτων τούτων Κ. Παγώνης²⁵ τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν γράφει: «Ἐν τοῖς ἐξωφύλλοις τοῦ Μεγάλου Λεξικοῦ τοῦ Βαρίνου Φαβορίνου²⁶, τοῦ ἐκδοθέντος Ἐνετίησι τῷ 1712 καὶ κειμένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀβερωφείου

24. Πρβλ. τὰς δημοσιευθείσας Ἀκολουθίας Νεομαρτύρων ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ἀγιορείτου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 263-272 καὶ Φουντούλη Ἰωάννου Μ., Νικηφόρου τοῦ Χίου: 1. Ἀκολουθία παρακλητικὴ... ἐπειδὴν συμβῆ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερεῖν νέον τινὰ Μάρτυρα. 2. Ἀκολουθία ἐπικήδειος εἴτε ἐπιτάφιος κοινὴ εἰς πάντα νέον Μάρτυρα, ἐν «Μνήμῃ 1821. Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Παλιγγενεσίαν ἐπὶ τῇ 150ῇ ἑπετείῳ». [Παράρτημα Ἀρ. 9, τοῦ ἸΣΤ' Τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης], Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 63-91.

25. Παγώνης Κ., ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 345.

26. Τὸν τίτλον τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1712 τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Βαρίνου Φαβορίνου βλ. ἐν Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 98. Τὰς πρὸ αὐτῆς καὶ τὰς μετ' αὐτὴν ἐκδόσεις τοῦ Λεξικοῦ βλ. ἐν Catalogue of the Gennadius Library American School of Classical Studies at Athens, Volum 3 (Ed-Hes), Boston, Massachusetts 1968, σελ. 171.

Γυμνασίου Ἀλεξανδρείας ἀπαντῶσι διάφορα ἰδιόχειρα σημειώματα τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου τοῦ Πατριάρχου, τοῦ ἀπὸ Λιβύης, ἐκ τῶν ὁποίων δημοσιεύομεν τὰ κατωτέρω τρία²⁷. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ σημειώματι ὁ Θεοφίλος ἀναγράφει σύμβαμά τι γινόμενον εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1802, ὅταν οὗτοι ἐξεστράτευσαν πρὸς ἀποδιώξιν τῶν Μαμελούκων ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς χώρας²⁸, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰς πόλεις, τὰς κόμας καὶ τὰ χωρία, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς Αἰγύπτου²⁹, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ δυσωνύμου διαγωγῆς Τούρκου τινὸς ἐπεισόδιον, συννεπεία τοῦ ὁποίου ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον "Ἐλλην ὀρθόδοξος μεῖραξ"³⁰.

Τὸ λίαν ἐνδιαφέρον τρίτον σημείωμα, τὸ καὶ ἀγιολογικόν, τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου³¹, ἀναφέρεται εἰς ἄγνωστόν τινα καὶ ἀνώνυμον νεανίαν Κρήτην, ὅστις ὑπηρέτει ἓνα Τοῦρκον ἐκ Κρήτης καὶ αὐτὸν καταγόμενον καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικοῦντα. Ὁ μὴ ἔχων οὐδένα φραγγιὸν ἠθικῆς Τοῦρκος αὐθέντης τοῦ νέου, ἠθέλησε νὰ ἀσελγήσῃ ἐπ' αὐτοῦ — διὰ τὴν ὠραιότητα πιθα-

27. Βλ. ταῦτα καὶ ἐν Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99-104. Ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου, σελ. 98, τὸ Ἀβερῶφειον Γυμνάσιον ὀνομάζεται «Τοσιταία Σχολή» τὸ δὲ λεζικὸν τοῦ Φαβορίνου ἀπόκειται εἰς τὸ «τμημα γλωσσολογίας» τῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθ. 5.

28. Παγώνη Κ., Ἀνέκδοτα σημειώματα Θεοφίλου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. Ζ' (1911), σελ. 346-348. Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99-101. Ὅντως ἐνδιαφέροντα ἐνταῦθα καὶ τὰ ὅσα περὶ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων ἀναφέρει ἐν τούτῳ τῷ πρώτῳ σημειώματι αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Θεοφίλος, ἐξ ὧν ἀριδῆλως καταφαίνεται ὅτι οὗτος ἦτο μεμνημένος εἰς τὴν «Φιλικὴν Ἐταιρείαν». Ἀφοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῶν πολεμικῶν προετοιμασιῶν κατὰ τῶν Μαμελούκων καὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τούρκων γράφει: «Τούτων οὖν οὕτως ὄντων, τοιοῦτόν τι συνέβη γενέσθαι αὐτοῖς (σημ. ἡμ.: τοῖς Τούρκοις) χλευσῆς ὅτι πλείστης ἀξίον καὶ τῆς Ἀζδερ (=θῆρ, σημ. ἡμ.: τὸ ὄνομα τοῦ τούρκου ἄρχοντος) ἐπανυμίας ἀνάξιον δι' ὕπερ κἀγὼ γραφῆ παραδοῦναι παρήχθην, ὅπως οἱ ἀναγινώσκοντες καταγελῶεν τῆς ἀσθενείας καὶ ἀγενείας αὐτῶν καὶ ὅτι τοιοῦτον γένος ἀγελαῖον καὶ λαγωκάρδιον ἄρχει ἤδη τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτους αἰῶνας, τοῦ γένους Ἐκείνου φημί, τοῦ ποτὲ τὰς τε τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἢ ἐξευρόντος ἢ εἰς ἄκρον ἀσκήσαντος τοῦ χρηματίσαντος ξυμπάση τῇ ὑψηλῇ εὐπρέπειᾳ, κλέος, στολισμός, κόσμος, χρῆσίς τε οὐχ ἡ τυχοῦσα, τούτου οὐδὲ κόσμος ἅπας ἀσθενοῦντος νῦν, καὶ πονήρως διακειμένου πᾶσιν ὄφειλε τρόποις ἀντιπελαργεῖν, ὀλιγωρεῖ. Ἀλλ' ὃ γένος Ἑλλήνων, ἡμέτεροι συμπολιταί, ἕως πότε σκορπισμένοι καὶ πλανώμενοι; ἀποκόψωμεν παῦτα χαλκῶ καὶ λυτρωθῶμεν δυναστείας βαβυλωνείου...».

29. Παγώνη Κ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 349. Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 102.

30. Παγώνη Κ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 349-350. Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103-104.

31. Τὸ κείμενον τῶν σημειωμάτων τοῦ Θεοφίλου ἐξεδόθη ὡς δηλοῦται ὑπὸ τοῦ Παγώνη Κ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 346* ἀμετάβλητον ἀμετάβλητον μετεγγραφή καὶ ἐνταῦθα τὸ κείμενον τοῦ γ' σημειώματος. Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99*.

νώσ τοῦ παιδός—, ὁ δὲ νέος ἠρνήθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀκολάστους καὶ ἀκορέστους ὀρέξεις τούτου. Βιαζόμενος δὲ ἵνα ἐνδώσῃ εἰς τὰς ποταπὰς ὀρέξεις τοῦ αὐθέντου του ἐφόνευσε τὸν σοδομίτην. Ὅταν ἀπεκαλύφθη ἡ πρᾶξις του συνελήφθη ὑπὸ ἄλλων Τουρκοκρητῶν φίλων τοῦ φονευθέντος καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ δικαστήριον. Μὴ εὐρόντος τοῦ δικαστοῦ μαρτυρίαν κατ' αὐτοῦ, ἀφέθη ἐλεύθερος. Ὅμως οἱ κατὰ τοῦ νέου βυσσοδομοῦντες κοπροφάγοι φίλοι τοῦ φονευθέντος σοδομίτου ὀδηγοῦν ἐκ νέου τὸν παῖδα εἰς τὸ κριτήριον, ὅστις καὶ ὁμολογεῖ τὸν φόνον. Βιαζόμενος δὲ «ἐξαρνος γενέσθαι καὶ τῆς ζωῆς χαρίσασθαι» ἠρνήθη νὰ ἐξιλαμισθῇ βοῶν πάσῃ δυνάμει «Χριστιανός εἰμι καὶ Χριστιανός εὐχομαι ἀποθανεῖν», δι' ὃ καὶ καταδικάζεται εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον.

Ἴδου τὸ σημεῖωμα τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου περὶ τοῦ Νεομάρτυρος:

«Ἐν ἔτει αἰωιῶ κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐμηνύθη ἡμῖν παρὰ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡμετέρου ἡγουμένου, ὅτι εἷς μείραξ³² ὀρθόδοξος³³, καὶ εὐσεβῶν γονέων υἱὸς ἐκ κρήτης καταγόμενος, εἰκοσαετής που τῇ ἡλικίᾳ, ἦν δουλεύων ἐπὶ μισθῷ εἰς ἓνα τοῦρκον τῶν ἀπὸ τῆς κρήτης, ὃς δὲ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἠθέλησε μεταχειρισθῆναι τὸν παῖδα ἐν τοῖς παιδικαῖς ὡς εἴθισται τούτοις· εὐκοπώτερον γάρ ἐστιν εὐρεῖν κόρακα λευκὸν ἢ τοῦρκον τὸν πᾶντον³⁴ ἀφθαρτον ἔχοντα· ὁ δὲ παῖς ἀπηνήνατο πάσαις δυνάμεσιν ὡς εὐσεβῆς καὶ θεόφρων· ὁ μέντοι τοῦρκος τῷ ἔρωτι οἰστηγλατούμενος ἐπαιχείρισε³⁵ βιαίως φθεῖραι τὸν παῖδα· ὃς ἰδὼν τὸν κίνδυνον, καὶ μὴ ἔχων πῶς ἄλλως ἀπαλλαγῆναι τῶν τούτου χειρῶν, διεχειρίσατο ξίφει τὸν κοπροφάγον Ἰσμαηλίτην, ὡς ποτὲ ὁ φινιεύς³⁶ τὸν μαδιανίτην· πρῶτας δὲ γενομένης καὶ τοῦ πράγματος τούτου ἀκουσθέντος, οἱ τοῦ φονευθέντος φίλοι καὶ συμπατριῶται συλλαβόντες τὸν παῖδα ἀπήγαγον τῷ

32. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «μείραξ». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

33. Τὸ (,) δὲν σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103 μετὰ τὴν λέξιν: ὀρθόδοξος.

34. Ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103 σημειοῦται ἀντὶ «πᾶντον» ἡ λέξις «πᾶτον».

35. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἐπαιχείρισε». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

36. Ἀμφότεροι οἱ ἀντιγραφεῖς καὶ ἐκδόται τοῦ αὐτογράφου τούτου σημειώματος τοῦ Θεοφίλου, ὅ τε Παγώνης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 350 καὶ ὁ Μιχαηλίδης, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103, δὲν ἠδυνήθησαν, ὡς φαίνεται, νὰ ἀναγνώσουν ὀρθῶς τὴν λέξιν, δι' ὃ καὶ ὁ μὲν γράφει «φινιεύς» ὁ δὲ «φονεύς». Ἀμφότεροι ἀγνοοῦν τὸ κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Ἀριθμοί, κε' 6-11, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ σκηνὴ τοῦ φόνου τοῦ Μαδιανίτου ὑπὸ τοῦ Φινιεύς. Καθ' ἡμᾶς ἀμφότερα αἱ λέξεις «φινιεύς» καὶ «φονεύς» εἰς τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος δέον νὰ ἀντικατασταθοῦν διὰ τῆς λέξεως Φινιεύς. Πρβλ. καὶ Ψαλμ. 105,30-31.

ἐξουσιαστῆ³⁷ ὃς δὴ καὶ ἀκριβῶς ἀνερευνήσας, καὶ μηδεμίαν μαρτυρίαν κατ' αὐτοῦ εὐράμενος ἀφῆκε τοῦτον ἐλεύθερον· μετὰ δὲ δύο ἡμερῶν παρέλευσιν πάλιν συλλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ κριτήριο ἀγεται ἔνθα ραβδισμοῖς καὶ μάστιξιν αἰκισθεὶς ὁμολόγησε³⁸ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ δὴ ἀπῆττον γενέσθαι ἔξαρνον καὶ τῆς ζωῆς χαρίσασθαι ἔλεγον· ὁ δὲ μακάριος μείραξ³⁹ μηδ' ἄκροισ ὡσὶ τὸν λόγον ἀνασχόμενος ἐβόα πάση δυνάμει, χριστιανός εἰμι καὶ χριστιανός εὐχομαι ἀποθανεῖν, μυκτηρίζων καὶ διακωμωδῶν τοὺς κοπροφάγους σοδομίτας, οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες ἐψηφίσαντο⁴⁰ κατ' αὐτοῦ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ὃν καὶ ἐδέξατο μετὰ χαρᾶς ὁ πανόλβιος, μεῖναν τὸ τούτου σῶμα δύο ἡμέρας ἐπὶ τῆς φοῦλλκας⁴¹, ἀφ' ἧς καθελόντες ἔχωσαν ἐν τῇ ἄμμω· ζητητέον οὖν εἰ μάρτυς ἐστὶ διὰ τὸν ὃν εἰργάσατο φόνον· ἐμοὶ μέντοι καὶ μάρτυς καὶ ἄγιος λογίζεται καὶ τοῦ φινεέ⁴² δικαιώτερος⁴³.

‘Ο Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος».

Καὶ ἐν ὑστερογράφῳ:

‘Ο βάρβαρος⁴⁴ ἡγούμενος⁴⁵ οὐκ ἐδήλωσεν ἡμῖν τοῦ δικαίου τὸ ὄνομα,

37. Ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103, μετὰ τὴν λέξιν: «ἐξουσιαστῆ» τίθεται (,).

38. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ὁμολόγησε». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

39. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «μείραξ». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

40. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἐψηφίσαντο» ὅπερ σημειοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

41. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «φοῦλλκας». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

42. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Φινεές». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103. Ἡ μνήμη τοῦ «Δικαίου» ἱερέως τῆς Π.Δ. Φινεές ἐορτάζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὴν 2αν Φεβρουαρίου «τῶν ἁγίων καὶ Δικαίων ἱερέων Ἐλεάζαρ [Λαζάρου] καὶ Φινεές» καὶ τὴν 12ην Μαρτίου «Τοῦ ἁγίου καὶ Δικαίου Φινεές». Βλ. ἐν Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, (ἔκδ.), Μικρὸν Εὐχολόγιον ἢ Ἀγασματάριον, Ἀθῆναι 1972, σελ. 479. Πρβλ. καὶ Πλατανίτου Κωνσταντίνου, Ἐορτολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθῆναις 1974, σελ. 3 καὶ 48.

43. Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «δικαιώτερος». Πρβλ. καὶ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

44. Ὑπὸ τοῦ Μιχαηλίδου Εὐγενίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 104, σημειοῦται ὅτι ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος αὐτὸ ἐπίθετον «βάρβαρος» χαρακτηρίζει τὸν ἡγούμενον, ἀναμφιβόλως τοῦ ἁγ. Σάββα (sic), ὁ ὁποῖος εἰδοποίησεν αὐτῷ τὸ ἐπεισόδιον, παραλιπὼν νὰ δηλώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ μείρακος, ὁ ὁποῖος «ἐπὶ τῆς φοῦλλκας» (ἀγχόνης) ἐμαρτύρησεν, ἢ καὶ διότι δὲν ἐφρόντισε καταλλήλως νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν του».

45. Πρόκειται περὶ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πρωτοσυγκέλλου Γερασίμου, ὅστις ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς κατὰ τὰ

ὅπερ πάντως διὰ τῶν ἰδίων αἱμάτων ἐγράφη ἐν βιβλίῳ ζωῆς καταφρονήσαντος τῆς προσκαίρου ζωῆς».

IV

Ὁ ὑποσημειούμενος, στοιχῶν τῇ γνώμῃ τοῦ ἀοιδίμου πνευματικοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μητροπολίτου Ἀνατολίου, σημειοῖ ὅτι ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου ὁ ἐκ Κρήτης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαρτυρήσας μεῖραξ «καὶ μάρτυς καὶ ἅγιος λογίζεται» καὶ ὅτι «τοῦ δικαίου [τούτου] τὸ ὄνομα διὰ τῶν ἰδίων αἱμάτων ἐγράφη ἐν βιβλίῳ ζωῆς καταφρονήσαντος τῆς προσκαίρου ζωῆς»⁴⁶ διότι: «ὁ ἅγιος οὗτος παῖς, τῇ παναλκεστάτῃ ρώμῃ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ στερεωθεὶς ἀλόγησε βασάνων καὶ ζωῆς καὶ προείλετο τὸ πάσχειν καὶ θνήσκειν γηθοσύνας μυκτηρίζων καὶ διακωμωδῶν τοὺς κοπροφάγους σοδομίτας τούρκους, γενόμενος οὕτω δόξα τοῖς πιστοῖς, καταισχύνῃ τε καὶ ἀτιμία τοῖς ἀπίστοις, σχῶν δὲ λῆξιν μαρτυρικὴν τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς, ἔτυχε τῆς ἀλήκτου, ἐν Χριστῷ ζῶν καὶ νῦν διὰ παντός, ἀναδειχθεὶς τοῦ παραδείσου φυτὸν ἀειθαλές»⁴⁷. Χαρακτηρίζει δὲ ὁ ὑποσημειούμενος τὸ ἐν λόγῳ ἀγιολογικὸν σημείωμα τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου ὡς τὸ «Συναξάριον» ἢ «Βίον» τοῦ ἁγίου τούτου Παιδός, ὅστις τὴν εἰς Θεὸν τελείαν πίστιν καὶ ἀγάπην αὐτοῦ φανεράν κατέστησε διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀποδείξεως τοῦ μαρτυρίου του βοῶν μετὰ παρρησίας «Χριστιανός εἰμι καὶ χριστιανός εὐχομαι ἀποθανεῖν».

Ὁ πνευματοφόρος ἐκεῖνος ἤρωσ, προετίμησε τὸ πάσχειν καὶ θνήσκειν ὑπὲρ Χριστοῦ ἵνα τὴν κοινωνίαν αἰεὶ ἔχῃ μετ' Αὐτοῦ, τῶν ὑποσχέσεων τῶν Τούρκων «τῆς ζωῆς χαρίσασθαι» μὴ δυναμένων νὰ κλονίσουν τὴν νικηφόρον ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἐμμονὴν τοῦ ἀγωνιστοῦ τούτου τοῦ Χριστοῦ.

Γνήσιος ὢν μαθητῆς καὶ στρατιώτης τοῦ πρωτομάρτυρος Ἰησοῦ, ἐπισφραγίζει διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου του τὴν πίστιν του πρὸς Αὐτὸν καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μαρτυρίου του, τοῦ νέου τούτου βαπτίσματος τοῦ αἵματος, δεικνυόμενος καὶ καθαρὸς πάσης ἁμαρτίας καὶ αὐτοῦ τούτου εἰσέτι τοῦ φόνου τοῦ σοδομίτου Τούρκου βιαστοῦ. Ὡς νικητῆς δέ, διὰ τοῦ μαρτυρίου του, ἔλα-

ἐτη 1809-1818. Βλ. Μιχαηλίδου Εὐγενίου, Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάβα (sic) Ἀλεξανδρείας διὰ μέσου τῶν αἰώνων (320-1949). (Ναός-Μονή-Ἐπισκοπεῖον-Πατριαρχεῖον-Νοσοκομεῖον-Νεκροταφεῖον-Σχολεῖον-Ξενὸν-Ἀσυλον-Κοινὸβιον), ἐν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. ΜΗ' (1949), σελ. 139.

46. Βλ. ἀνωτέρω τὸ δημοσιευόμενον σημείωμα τοῦ Πατριάρχου Θεοφίλου.

47. Ἡ γνώμη εἶναι τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἀνατολίου, σημειωθείσα ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ δοθέντος αὐτῷ τριφύλλου κατὰ τὸ 1970 καὶ νῦν μεταφερομένη ἐνταῦθα.

βεν ὡς τρόπαιον «τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, ὃν ἀποδώσει Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃ δίκαιος κριτῆς»⁴⁸ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν Αὐτοῦ.

Ὁ χαράσσω τὰς γραμμὰς ταύτας προτείνει, μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ, ὅπως, ἢ τε Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἢ τῆς Κρήτης, ἀποδώσουν εἰς τὸ πανάξιον αὐτὸ τέκνον των τὴν πρέπουσαν θέσιν καὶ τιμὴν, καταγράφουσαι τὸν ἀνώνυμον τοῦτον ἅγιον Παῖδα, Μάρτυρα αὐτῶν καὶ Ἅγιον ἐν τοῖς τοπικοῖς ἀγιολογίοις των, ἵνα ἡ μνήμη αὐτοῦ πανηγυρίζεται ἐτησίως κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ εἰς ἡμέραν ἀπὸ κοινοῦ ὀρισθησομένην, κατὰ τὴν ἔνδειξιν:

«Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (;) μνήμη τοῦ ἐκ Κρήτης ἁγίου Παιδὸς τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1810 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δι' ἀγχόνης μαρτυρήσαντος»

καὶ τοὺς στίχους:

«Μεῖραξ ἀνδρικῶς σοδομίτας ἐλέγχει
σώματος καθαρότητα τηρῶν καὶ μυκτηρίζει.
Χριστὸν κηρύσσω πάσῃ δυνάμει
ἀθλοφόρος στέφεται ἀφθαρσίας στέμματι».

48. Β' Τιμοθ. δ', 8.

S U M M A R Y

From the archives of the former of blessed memory Metropolitan of Canada Anatolios († 26.6.1976) is published an hagiologic text of Theophilos III, Patriarch of Alexandria (1805-1825, † January 24, 1833) regarding a certain anonymous Neomartyr from Crete, of Alexandrian descent, martyred in July of 1810.

This particular anonymous Neomartyr, employed by a certain Turk in Alexandria, not only refused the lewd and foul desires and suggestions of his master, but violently forced to yield to these, he murdered his master «as did Phinehas [slay] the Midianite» (Numbers 25,6-11).

When his action became known, he was led to the Turkish judge he denied «becoming livid» and confessed Christ. Whereupon he was sentenced to death at the gallows in July of 1810.

When Patriarch Theophilos was informed of the event by the abbot Gerasimos of the Monastery of St. Sabbas of Alexandria, he noted in a page of the Lexicon of Varinos Phavorinos found in the Library of the Averof Gymnasium of Alexandria the aforementioned published note whereby he relates the occurrence and certifies that this courageous Confessor of Christ who was hung «martyr and saint is considered and more justified than Phinehas» for his martyrdom, and that his name «by his own blood was written in the book of life».

Thus, this author recommends to the Church of Alexandria and Crete that they record this Neomartyr in their local books of the lives of Saints so that his memory way be panegyrically celebrated yearly during the month of July on a day of common agreement with the following indication:

«On this day [we commemorate] the memory of the holy child from Crete who died in martyrdom in the year 1810 in Alexandria by hanging»

and the verses:

«By his fate he manly controls the sodomists
Maintaining a clean body and mocking them.
Proclaiming Christ with all his strength
Victoriously crowned with the crown of imperishableness».